

vulkancic.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Copyright @ 2020 Верослав Ранчић

Copyright @ 2020 за ово издање Вулкан издаваштво

ISBN 978-86-10-03489-9

Ова књига штампана је на природном рециклираном папиру од дрвећа које расте у одрживим шумама. Процес производње у потпуности је у складу са свим важећим прописима Министарства животне средине и просторног планирања Републике Србије.

ВЕРОСЛАВ РАНЧИЋ

**МОГ ДЕДУ ЈЕ ЖИВОТ
ОСЕДЕО ДАВНО**

 Вулканчић

Београд, 2020.

*За моје душе
Ају и Искру
– за
Искру Ранчић и Ају Јовановић*

Поштовани читаоци,

Сматрам својом обавезом да напоменем да је роман *Мој деду је живио оседео давно* настао на основу мог сценарија за вишеструко награђиван дечји филм *Маховина на асфалтиу*, код нас, али и у Италији, Француској, Русији, Индији итд. Уосталом, то можете прочитати и у *Белешци о њисцу*.

Наравно, сценарио је био само основ, а роман је прича за себе, непоновљива и незаборављива. И траје дуго... Често кроз цео живот, па смо у могућности да јој се враћамо.

Можда се на тај начин враћамо у време када смо све могли шта смо хтели. А онда се умеша Живот.

Захваљујем,
писац

ПРВИ ДЕО

АНИКА ИЗ БРЕЗЕ

1.

ДАНАС ДОЛАЗИ АНИКА

Снег је поново почео да пада пред поноћ. До јутра, са оним који је вејао данима, прешао је висину од два метра. Брега је била завејана и кроз њу се провлачило само у сметовима прокопаним пролазима.

Воденица се налази на реци која пролази кроз планину из далеког изворишта и јазом је доведена до воденичког кола, да би покретала горњи воденички камен. На њему се налази чекетало, чије је скакутање потресало кутлачу на кошу, како би из ње излазило кукурузно или пшенично зрневље, које се мелело између камених котурова. На самом улазу у воденицу, на дрвеној плочи писало је:

Добро дошли у Иванову воденицу!

У простору на коме се мелело налазили су се наслагани џакови и дебеле папирнате кесе самлевоног кукурузног и пшеничног брашна. Изнад њих је била табла слична оној на улазу. Писало је:

Узмийте брашно и займишије у свеску. Ту оставијте и новац. Ако немајте њара, донећете друји љуји.

Изнад самлевоног брашна била је широка даска са натписом:

Оставиће жињо, узмиће брашно и уишииће се.

Искрзана, много пута савијана и небројено пута отворана и затварана свеска лежала је на дрвеном столу у близини бубњаре.

Највећа дрвена табла била је окачена изнад самог сабирног левка. На њој је неуким рукописом писало:

Живои и ѿошићење ѿубе се само једном!

Пре него што је отворио очи, у оном нестварном тренутку између сна и буђења, док се чуло чекетало из воденице, Ланету су кроз свест прошле две мисли:

Данас Аника долази у школу!

и

Мој деду је живои...

Био је то почетак стихова који су претходне ноћи, пошто је скоро заспао, дошли однекуд и одмах се изгубили. Сада је покушавао да се сети. Без успеха. Синоћ их није, као што је то обично радио када би се тако ненајављено појавили, забележио у свеску, коју је свуда вукао са собом. Управо зато – да их не би изгубио у свом сећању. Био је сигуран да су почињали: *Мој деду је живои... Шта?*

Сконцентрисао се, трудећи се да их призове у сећање, али без успеха.

Добро, ако се враиће – у реду, помислио је. Ако се не враиће, срећан им ѿуи... Поиразиће некој друој, који ће их одмах забележити.

Лежао је склопљених очију ослушкујући звук воденичког точка, који је био покретан системом вратила. Већ данима на врху узвишења, одакле се речица обрушавала на лопатице вијка, висиле су дуге леденице. Испод њих је отицала вода и деда се неколико пута током дана пео уз стрмину и разбијао лед. Није желео да се речица замрзне. Деценијама је покретала воденички жрвањ.

Надам се да не ѿада снеј, мислио је Лане ушущкан у топлину кревета. Волео бих да не ѿробијамо ѿршину до школе.

Окренуо се на бок. Истог тренутка, на неколико сантиметара од његовог лица, појавио се врх Добривојеве њушке. Два тамна ока гледала су га нетремице. Лане је склопио капке.

У соби се чуло пуцкетање дрвета. Пре него што је отишао у воденицу, деда је заложиио ватру. Уколико би се пробудио пре деде, Лане је испод полуспуштених трепавица посматрао старог воденичара како улази у његову собу на врховима прстију, носи посуду са већ делимично смлаченом водом, спушта је на пећ, затим чисти пећ, пали луч и ставља га под чамове дашчице да би се ватра потпалила, све време водећи рачуна да не пробуди унука. Пошто би ватра букнула, окретао се и посматрао дечака. Лане се питао да ли се деда претвара да није открио да је он будан? У сваком случају, деда би стајао неколико тренутака, а онда би нечујно излазио из собе.

Поново је отворио очи. Добривоје је нетремице пиљио у њега.

– Добро, досадо! Изаћи ћемо!

Пас је весело махнуо репом, али главу није померао са постеље.

Лане је устао. Пришао је пећи и са ње подигао посуду са водом. Налио је у лавор и умио се. Брзо се обукао, навукао вунене чарапе и гумене чизме. Зграбио је виндјакну и отворио врата кроз која је Добривоје јурнуо у ходник и одатле у двориште. Лане је изашао навлачећи виндјакну и стављајући вунену капу на главу.

Пас је трчао укруг лајући весело. А онда је скочио на дечака и оборио га у снег.

Из воденице се појавио Буда поштар. Он и деда Иван гледали су Ланета и Добривоја како се ваљају у снегу.

– Ко је од њих двојице луђи? – упитао је Буда поштар, који је редовно свраћао код деда Ивана не једну јачу или добро кувану ракију, када снегови почну да веју и стварају пртине.

– То је исто, Будимире, као да ме питаш ко је паметнији од њих двојице? – стари воденичар се смешкао. – Мислим да су

обојица подједнако луди. Ко се нормалан ваља по снегу виском скоро два метра?!

– Јеси ли ти стварно добро? – поштаров глас био је тих и сумњичав.

Деда Иван је нестрпљиво слегао раменима.

– Што си ти један досадан човек. Већ сам ти рекао да јесам. Немам времена да будем лоше.

– Мислим да би требало... – започео је поштар.

– Откад поштари мисле?! – прекинуо га је деда Иван, жмиркајући према свом старом пријатељу. – Поштари треба да разносе пошту, а не да мисле.

Буда поштар је неколико пута забринуто одмахнуо главом.

– Зваћеш ако...

– Зваћу! – нестрпљиво га је прекинуо деда Иван. – Наравно да ћу звати... Али до тада ћеш ти дебело остарити.

Угледавши деду и поштара, Лане се подигао и почео да отреса снег.

– Добар дан, чика Будо – поздравио је поштара. Када га је једном приликом Лане пљеснуо по огромном стомаку упитавши: „Шта ће Вам толики стомак?“, поштар је одговорио: „Не дирај! Знаш ли колико је пара уложено у њега?!“

– Откуда Ви тако рано? – упитао је дечак.

– Ја?! – Буда га је запањено погледао. – Па, добро, празноглавче, откуда долазе поштари? Из поште! Ето откуда долазим! Зашто рано? Оно што је за мене касно теби је рано! Да си мало паметнији, знао би да ја морам да се пробијам кроз снег два метра висок – тамо где је нижи! И ако се у свакој кући задржим као код твог деде... Хе! Мрак ће ме ухватити а да нисам свима поделио писма. А у свакој кући неко очекује поруку од некога ко му је близак, кога воли, о коме размишља, кога чека да јави када ће да дође... Уколико није нека државна тужба. Њих разносим само суботом. Да људима не загорчам седмицу, ако им тужбу уручим у понедељак. Разумеш? Не!

Мој деду је живио оседео давно

То сам и очекивао! – Кренуо је неколико корака, а онда се окренуо деди.

– Слушај, Иване, добра је ова твоја... Жестока! Грејаће ме цело преподне.

– Ти онда наврати и сутра ујутру – деда се смешкао задовољно.

– Радије бих, ако стигнем, свратио предвече.

Стари воденичар је климнуо главом.

Свакога дана, без обзира на то да ли је деди доносио пошту или не, Буда је свраћао и увек изговарао исту реченицу:

– Добра је ова твоја!

2.

ПИСМО

Али данас је Буда поштар дошао са посебним разлогом. Писмо је стигло из Немачке и он је знао да ће то бити велика радост за старог воденичара. Млађи син Радиша већ једанаест година налазио се у Херфорду. Где се тај град налази, Буда није имао појма. Знао је само да је то негде далеко на северу и да ће се његов пријатељ радовати синовљевом писму.

Наравно, стари воденичар је туговао за синовима, али је често говорио:

– Боље да их желим, него да их жалим! Овде од имања тешко може да се живи. А овај воденички камен и ја нисмо их школовали да ору земљу.

Други Иванов син Сима, Ланетов отац, живео је у Билефелду. Градови су на педесетак километара удаљености, али се Иван жалио поштару да му се синови ретко виђају. О Новој години и рођенданима и око славе. Покушавао је да разуме шта се догађа са његовим момцима, сваки је био ожењен и имао по једног сина, али није могао да одгонетне. Син старијег био је благослов Ивановог живота. Лане је живео са њим.

Поштар је већ далеко поодмакао, када је Лане угледао писмо у дединој руци.

– Је ли од маме и тате? – упитао је пун наде.

– Није, рођени мој. Није! Ваљда имају много посла. Није то као код нас... Лагано, па кад стигнеш. Тамо све у секунд мора да буде урађено. Изнад главе ти куца сат. Не броји минуте, него секунде. Ако закасниш, губиш посао. А када га завршиш, падаш од умора. Није ти ни до чега.

– Они су мене заборавили!

– Дођи овамо – рекао је деда Иван и ушао у воденицу.

Лане је кренуо за њим. Боја дединог гласа није наговештавала ништа добро.

За њима је у воденицу ушао Добривоје и увукао се у сандук крај цакова са кочањима кукуруза, где је проводио време када је био у воденици.

Иван се спустио на клупу крај насипне купе. Жрвањ се окретао лагано, иако није ништа млео, али је звук његовог обртања деловао умирујуће. Био је то доказ да ствари иду нормалним током.

Деда Иван је показао Ланету да седне крај њега.

Дечак се спустио на клупу. По натуштеним дединим обрвама знао је да је стари воденичар веома незадовољан.

– Слушај ме, Лане – започео је деда Иван – то што си малочас рекао, више ни...

– Наравно...

– Наравно да нећеш! Да ли су заборавили тебе? Мислиш ли да бих ја тебе могао да заборавим?

Деда га је гледао нетремице и Лане је осетио како му се у угловима очију скупљају сузе.

– И сад немој почети да ми плачеш – изговорио је деда Иван, окрећући главу према жрвњу. – Знаш да би ти најрадије заплакао и да би ти било лакше. Али ја нећу да ти буде лакше. Хоћу да осетиш колико си ружну мисао изговорио. Мама те је родила уз велике болове, знаш ли то, лане моје? Причао сам ти, према томе знаш. Мислиш ли да би она то могла да заборави? Када си се родио, твој отац је био најсрећнији човек у

селу. Мислиш ли да би он могао да заборави тај тренутак? Само је један човек био срећнији од њега – ја, лане моје! Мислиш ли да бих ја тебе могао да заборавим, да сутра одеш?

– Ја нећу никуда да идем! – Лане се са напором савлађивао да не груне у плач.

– Прво, никада не можеш са сигурношћу да кажеш шта ће бити данас, а камоли сутра. Друго, не мислиш ваљда да цео живот проведеш у воденици! Идеш ли зато у школу?

– Теби не смета да радиш у воденици!

– Тачно! Али ово овде је горко... Још која година и више неће бити помељара. А и оно што их буде, неће омогућавати да се од воденице живи. Мораш, лане моје, кренути даље! Мораш открити шта се налази у другом селу, у другом граду, у другој држави... Свет се не завршава на врховима брда која нас опкољавају. Мораш сазнати шта се налази иза њих. А иза њих је простран, непрегледан, величанствен поглед пун неочекиваних изненађења.

– Нећу никуда без тебе!

– Ићи ћеш без мене, а онда ћеш навраћати да ми причаш како је тамо, шта си открио, шта ти се допада. А ако не будеш долазио, пребићу те као мачку – праснуо је деда у смех. – Лане моје, гледаћеш за мене, откриваћеш непознато за мене и писаћеш ми редовно и опширно, а ја ћу, седећи пред воденицом, очекивати Буду поштара са твојим писмом, у коме ћеш ми писати о непознатим крајевима о којима ја и не слутим како изгледају.

– Ако одем, ја те нећу заборавити!

– Наравно да нећеш! Ни тата, ни мама нису тебе заборавили, само су превише заузети да се често јаве.

– Последње писмо смо примили пре шездесет осам дана!

– Па, шта! Глупо је да бројиш! Постаћеш намћор и злопамтило! Ако су сви поштари као наш Буда, ко зна колико је писама заборављено у неким кафанама, у неким воденицама, где су свраћали да се угреју... А писма треба однети и од једне

до друге поште, лане моје! – Нагнуо се, скинуо Ланетову капу и пољубио га у косу. Онда је махнуо ковертом коју је држао.

– Долази нам Рудолф!

Ланету је застао дах.

– Мислиш, наш Рудолф?

– Наш, него шта! Ког другог Рудолфа ми имамо? Ето, данас ти је дан за глупости! Прво: „Они су ме заборавили“, а онда: „Је ли то наш Рудолф?“ – Погледао га је жмиркајући. – Да се ниси заљубио, лане моје? Када се заљубе, дечаци су као клипови кукуруза пуни зрна, тако су и они пуни глупавих запиткивалица, на које ни много паметнији од мене не би могли да одговоре. – А онда је весело додао: – Ако их има паметнијих!

Лане је почео да се смеје. Наједном му је постало лакше. Неочекивано, живот је добио другачији смисао.

– Када долази? – упитао је.

– У недељу. Допратиће га до наше станице некакав љубазни човек који са породицом живи у Немачкој, а он долази да обиђе родитеље.

Лане се уозбиљио.

– Како ћемо препознати Рудолфа?

– Не знам.

– На слици коју смо добили пре две године изгледа...

– А шта мислиш, лане моје, колико дечака из Немачке силази на нашој железничкој станици? Пет хиљада? Једанаест хиљада?

Лане се насмејао.

– Кажем ја лепо да је данас твој дан за глупаве питалице! Надам се да те у школи неће прозвати да нешто одговараш.

3.

ШКОЛА У БРЕЗИ

Школа се налази у средишту села, у дубодолини коју речица дели на два дела и преко које се мостом прелази на другу страну. Зграда је стара преко тридесет година. Осим оних најстаријих, сви становници Брезе и околних села похађали су наставу у њој. Повремено, зграду су поправљали, али никада није било довољно новца да буде потпуно сређена. Од улаза води ходник, на чијем се крају налази мала зборница и из кога се иде у две учионице. Теткица клепетушом означава почетак и завршетак часова. У ходнику се, такође, налазе зидни чивилуци, на које ученици током јесени и зиме каче своје виндјакне и капуте. Често се догађало да теткица заборављене ствари односи ученичким домовима, уколико су се налазили на њеном путу при повратку из школе.

Ове године школу похађа тридесет ученика. Наставу у четири млађа разреда држи један учитељ, а у петом и шестом наставница и наставник. Да ли је то било допустиво по закону? Није! Али другог решења није било. Школа нема дворану за физичко васпитање, али ни за то није било другог решења.